

Od Štúra k parazitom: Tematická adaptácia krajnej pravice v parlamentných voľbách na Slovensku*

ALENA KLUKNAVSKÁ**

**Abstract: From Štúr to Parasites:
Thematic Adaptation of the Far Right in Slovak Parliamentary Elections**

The paper analyzes the far right People's Party Our Slovakia (ĽSNS) in 2006, 2010 and 2012 Slovak parliamentary elections. The main questions that the paper seeks to answer are 1) whether and how has the party changed its main themes during the periods before elections, 2) what the party's position toward the Roma minority has been, and 3) how the thematic adaptation has affected electoral results of the party. The paper analyzes the changing position of the party toward the Roma minority in the context of three electoral periods and it links the party's electoral results with the occurrence of so-called Roma settlements in the areas, where the party gained a significant share of the vote. We found that during the 2006 elections the party mostly emphasized the need for the renaissance of the (Slovak) nation and the reflection of its roots and national historical figures. In both the 2010 and 2012 elections the party for the most part sharply criticized the Roma minority and the mainstream political parties. We argue that this change was reflected in the party's electoral gain. Since 2010 the party has changed its focus to an active campaign against Roma and electoral results of the party have improved. In 2006 ĽSNS gained the most votes in areas where the local appeal of its leaders emphasizing the nationalistic themes was the largest and in both 2010 and 2012 the party gained the most votes in regions with the highest occurrence of Roma settlements. We also identified all four features that according to Mudde (2000) characterize far right parties in the electoral themes emphasized by ĽSNS.

Keywords: far right parties, far right, Roma, parliamentary elections, Slovakia, People's Party Our Slovakia, ĽSNS

DOI: 10.5817/PC2013-3-258

1. Úvod

V sobotu 10. marca 2012, v deň volieb do Národnej rady Slovenskej republiky, vypukol na hrade Krásna Hôrka v rožňavskom okrese požiar, ktorý zničil hradnú strechu a spôsobil škody

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0413-11.

** Korešpondenčná adresa: Alena Kluknavská, Katedra politológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Gondova 2, 811 02, Bratislava, Slovenská republika; e-mail: alena.kluknavska@uniba.sk.

za niekoľko miliónov eur. Deň po udalosti polícia oznámila, že oheň spôsobili dvaja miestni chlapci rómskeho pôvodu vo veku 11 a 12 rokov, keď sa snažili zapáliť si cigaretu. Hoci už bolo po voľbách, Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS) priamo nadviazala na svoj predvolebný odkaz a už týždeň po požiari zorganizovala v Krásnohorskom Podhradí protirómsky pochod. „Ak tu dnes nespravíme nápravu ohľadom tej nelegálnej cigánskej osady, ktorá je postavená na vašich pozemkoch, tak potom sa môže jednoducho stať, že kdekoľvek v Slovenskej republike na súkromnom pozemku si osadníci zmyslia vybudovať novú kolóniu,“ vyhlásil vtedy líder ĽSNS Marian Kotleba (Kotleba 2012). Strana sa pritom zamerala na kritiku rómskej osady stojacej na okraji obce, hoci maloletí chlapci nepochádzajú z osady, ale žijú priamo v Krásnohorskom Podhradí. Konanie strany počas nasledujúceho roku (vrátane „veľkého upratovania“ v septembri 2012, kedy sa Marian Kotleba, ako nový spolujiteľ pozemkov pod rómskou osadou, rozhodol obydlia odstrániť) zasadzovalo situáciu do jasného kontextu: hoci to boli deti, ktoré spôsobili požiar, boli to Cigáni a ich nedbanlivosť, ktorá zničila *slovenskú* národnú pamiatku, a sú to Cigáni, ktorí majú len práva a žiadne povinnosti.

Tieto a ďalšie akcie krajnej pravice na Slovensku prispievajú k zvyšujúcemu sa napätiu medzi majoritou a rôznymi minoritami. Xenofóbia, ktorú Mudde (2000) identifikoval ako jednu z hlavných črt krajnepravicových strán a ktorá je v západnej Európe prítomná najmä vo forme antiimigrantských postojov, sa v regióne strednej a východnej Európy prejavuje v nepriateľstve voči etnickým menšinám (Kopeček 2007; de Lange a Guerra 2009; Frusseta a Glont 2009; Smolík 2009). Na Slovensku sa xenofóbne postoje krajnepravicových strán prejavujú predovšetkým voči Rómom (Bustikova a Kitschelt 2009), no voči rómskej menšine možno zároveň badať negatívne nálady aj u väčšinového obyvateľstva. Podľa prieskumu z roku 2008 si 80 percent obyvateľov Slovenska myslí, že vzťahy medzi rómskou a ostatnou časťou obyvateľstva krajiny sú problematické a napäté, a takmer 69 percent opýtaných by nechcelo mať za suseda Róma (SASD 2008). Napriek tomu, že približne 20 percent respondentov považuje Rómov za najviac diskriminovanú skupinu obyvateľov na Slovensku, viac ako polovica respondentov si myslí, že väčšina Rómov na Slovensku žije v zlých podmienkach preto, lebo sa nechce prispôbiť pravidlám spoločnosti a ďalšia tretina s týmto výrokom aspoň čiastočne súhlasí (SASD 2008). Prieskum z roku 2010 tieto výsledky potvrdil, keď spolu až 89,8 percenta respondentov uviedlo, že aspoň čiastočne súhlasí s vyjadrením, že väčšina slovenských Rómov žije v zlých podmienkach preto, lebo sa nechce prispôbiť (SASD 2010). Navyše, celkovo respondenti označili Rómov za ôsmy najväznejší problém súčasného Slovenska, pričom na prvé miesto zaradili nezamestnanosť s 24,4 percentami (SASD 2010).

V článku sa zameriame na krajnepravicovú Ľudovú stranu Naše Slovensko v parlamentných voľbách 2006, 2010 a 2012 na Slovensku, pričom budeme analyzovať predvolebné témy a volebné výsledky strany v spojení s rómskou menšinou. Pri hľadaní súvislosti medzi volebnými výsledkami ĽSNS a výskytom rómskych osád vychádzame z predpokladu, že na jednej strane krajná pravica zaujíma voči rómskej menšine negatívny postoj a na strane druhej je verejná mienka voči rómskej menšine naladená tiež prevažne negatívne a zároveň v oblastiach s rómskymi osadami sú vzťahy majority a minority vnímané najproblematickejšie. Z toho možno predpokladať, že ak ĽSNS zdôrazňovala „rómsky problém“ a apelovala na voličov práve prostredníctvom rómskej otázky, vo voľbách by mohla získať voličskú podporu práve v oblastiach, ktoré sú z hľadiska majority a minority vnímané ako problematické. Hlavnými výskumnými otázkami práce preto sú: 1) či a aké zmeny nastali v témach, ktorými strana

oslovuje svojich voličov, v priebehu jednotlivých volieb, 2) aký postoj v týchto obdobiach zaujala strana k rómskej menšine, a 3) akým spôsobom ovplyvnila adaptácia predvolebných tém volebné výsledky strany?

Hoci ĽSNS oficiálne vznikla na prelome rokov 2009 a 2010, jej prvý politický predchodca sa objavil už v roku 2005 pod názvom Slovenská pospolitosť – národná strana (SP-NS) a korene strany siahajú až do polovice 90. rokov k vzniku združenia Slovenská pospolitosť. V práci zisťujeme ideologickú pozíciu strany k Rómom v kontexte predvolebného obdobia a analyzujeme volebné výsledky strany vzhľadom na prítomnosť rómskych osád v oblastiach, v ktorých strana získala viac ako päť percent hlasov, čo je na Slovensku spodná hranica na vstup strany do Národnej rady SR. Na jednej strane tak skúmame témy, ktorými strana v období pred voľbami oslovovala voličov, a na strane druhej sa zameriavame na volebné výsledky strany, a to nielen z pohľadu celkového zisku, ale tiež z pohľadu čiastkových výsledkov strany v jednotlivých krajoch, obvodoch a obciach. Z analýzy volebných výsledkov zisťujeme predovšetkým, či existuje súvislosť medzi volebnými ziskami strany v jednotlivých oblastiach a prítomnosťou rómskych osád v jej blízkosti.

V práci argumentujeme, že kým strana (a jej priamy predchodca) bola v ideológii do roku 2010 nesystematicky rozptýlená na viacero tematických oblastí, po roku 2010 sa tematicky adaptovala a zamerala sa na kritiku rómskej menšiny a politických strán. Táto aktívna kritika sa odrazila na volebnom výsledku strany vo voľbách 2010 a predovšetkým vo voľbách 2012, kedy ĽSNS získala významný počet hlasov v oblastiach, ktoré sa javia ako problematické z hľadiska vzťahov majoritného a rómskeho obyvateľstva. ĽSNS nazýva rómsku menšinu „cigánski extrémisti“ a „asociálni paraziti“ a vo voľbách 2010 aj 2012 získala najviac hlasov v oblastiach s najvyšším počtom rómskych osád na Slovensku.

Príspevok je koncipovaný na teoretickú a analytickú časť. V prvej časti predstavujeme jednak prehľad štúdií krajnej pravice v strednej a východnej Európe, a jednak terminologickú konceptualizáciu krajnej pravice a jej charakteristické ideologické črty. Článok tiež v tejto časti na základe literatúry sumarizuje faktory, ktoré ovplyvňujú volebné šance krajnepravicových strán. V druhej časti práce predstavíme výsledky tematickej analýzy, prostredníctvom ktorej určíme kľúčové témy strany v období pred jednotlivými voľbami a volebné výsledky strany, pričom sa zameriame na porovnanie výsledkov s prítomnosťou rómskych osád v ich blízkosti. V závere sumarizujeme výsledky a odpovedáme na výskumné otázky stanové v úvode.

2. Tretia vlna pravicového extrémizmu v Európe

Súčasná krajná pravica je fenomén, ktorý sa objavil v západnej Európe pred približne 30 rokmi ako tretia vlna pravicového extrémizmu. Prvá vlna pravicového extrémizmu v západnej Európe po druhej svetovej vojne súvisela s nacistickým režimom a jeho ideologickým odkazom, a preto bola politicky izolovaná a vo väčšine regiónu nevýznamná (Arzheimer 2009). Druhá vlna je spojená predovšetkým s radikalizáciou strán v 70. rokoch 20. storočia. Tretia vlna začala v západnej Európe v 80. a 90. rokoch minulého storočia a je spájaná s rasistickými a xenofóbnymi postojmi a populistickými tendenciami politických strán, pre ktoré je toto obdobie vo volebnom aj ideologickom zmysle najúspešnejším obdobím (Mudde 2000a).

2.1 Štúdium krajnej pravice v strednej a východnej Európe

Hoci v strednej a východnej Európe (SVE) neprebehla ani prvá, ani druhá vlna pravicového extrémizmu vzhľadom na trvanie komunistického režimu, aj v tomto regióne po roku 1989 vznikli a volebne sa etablovali viaceré krajnepravicové strany. Po rozpade komunistického bloku bol v krajinách SVE nárast krajnepravicových politických strán a hnutí spojený predovšetkým so socioekonomickou transformáciou a nárastom nacionalizmu (Mareš 2008). Počas prvej dekády po páde komunizmu tak boli strany krajnej pravice v SVE väčšmi zamerané na vlastnú nezávislosť a národné otázky, no po období transformácie k demokracii začali ideologické charakteristiky typické pre krajnú pravicu v ZE prevládať postupne aj u krajne pravicových strán vo väčšine krajín v SVE, avšak ich intenzita, prípadne smerovanie sa líšia.

Väčšina odbornej literatúry, ktorá sa zaoberá krajnepravicovými stranami, sa zameriava na krajiny v západnej Európe (e. g. Eatwell 2000). V strednej a východnej Európe chýba v oblasti krajnej pravice systematický výskum. Veľká časť prác zaoberajúca sa krajnou pravcou v SVE pozostáva z odborných článkov (e. g. Kopeček 2007; Mikušovič 2007; Mareš a Vejvodová 2010; Pink a Vojtaj 2010), prípadne editovaných kníh (e. g. Bastl et al. 2011), menej často monografií (ale pozri Mareš 2003; Mudde 2005; Charvát 2007; Kupka et al. 2009). Štúdie krajnepravicových strán v SVE často primárne zdôrazňujú dôležitosť historických dedičstiev a geografickej polohy (e. g. de Lange, Guerra 2009), a to buď predkomunistickú alebo komunistickú minulosť, prípadne kombináciu oboch (pozri Minkenberg 2009). Predovšetkým situácia po rozpade Sovietskeho zväzu viedla akademikov k štúdiu krajnej pravice v SVE ako súčasť postkomunistickej spoločnosti, ktorá sa nachádza v procese transformácie (Ramet ed. 1999; Minkenberg 2002; Mareš 2008; Bustikova, Kitschelt 2009). Vysvetlením spojenia medzi volebným ziskom krajnepravicových strán a nepriateľskými náladami voči etnickým minoritám, najmä Rómom, načrtli vo svojich prácach niekoľkí autori (e. g. Halasz 2009; Bustikova 2012).

Podľa Muddeho (2005, 2007) väčšina odbornej literatúry študujúca krajiny SVE tvrdí, že región je fundamentálne odlišný od „Západu“, vrátane západnej Európy, a nemal by preto byť študovaný rovnakými alebo podobnými teóriami. Kopeček (2007) argumentuje, že situácia v strednej Európe po roku 1989 viedla k rozdielnostiam v profiloch krajnepravicových strán v tejto oblasti. Mudde (2007) argumentuje, že rozdiely krajnej pravice pri vzájomnom porovnávaní v oboch regiónoch sa zdajú byť menej výrazné, než sa často predpokladá. Hoci rozdiely existujú, koncepty primárne rozvinuté v ZE môžu vysvetliť vývoj v súčasnej SVE (Clark 2002; Mudde 2007). Spoločne s týmto argumentom tvrdíme, že koncepty, ktoré pôvodne vznikli vo výskume krajnepravicových strán v ZE, môžu byť využité na štúdium krajín SVE, no je nutné mať na pamäti rozdielne politické a ekonomické podmienky a rozdielny kontext, v ktorom tieto strany vznikali. V nasledujúcej časti práce predstavíme pojmovú a ideologickú konceptualizáciu krajnepravicových strán v ZE a SVE a tento argument bližšie rozvineme.

2.2 Konceptualizácia pojmu krajná pravica a jej hlavných ideologických črt

Štúdium krajnej pravice v západnej Európe rozprúdilo debatu v klasifikácii, pojmovej konceptualizácii a ideologickej náplni krajnepravicových strán, a ovplyvnilo tak aj štúdium krajnej pravice v strednej a východnej Európe po roku 1989. Terminológia, ktorá sa využíva

na pomenovanie krajnepravícových strán, je často nekonzistentná, až mäťúca. Napriek terminologickým nezhodám existuje podľa Muddeho (2000a) pomerne široký konsenzus, že pojem označuje ideológiu v takej alebo onakej forme. Otázkou však ostáva, čo táto ideológia predstavuje. V nasledujúcej časti práce predstavíme hlavné termíny, ktorými sa strany krajnej pravice označujú, aké ideologické črty sú im pripisované a zdôvodníme aj výber termínu, ktorý sme sa rozhodli využívať v tejto práci.

Hoci pôvod konceptu nájdeme v štúdiu fašizmu a dlho po druhej svetovej vojne bol pojem extrémna pravica synonymom neofašizmu (Ignazi 2006), v 80. a najmä v 90. rokoch 20. storočia nastalo v západnej Európe rozšírenie krajnepravícových strán v rámci spomínanej tretej vlny pravícového extrémizmu, pričom väčšina zo strán v západnej Európe už nenadviazala na historickú tradíciu fašizmu. Ignazi (2006) to označil za tichú kontrarevolúciu, kedy sú krajnepravícové strany odpoveďou a protireakciou na postindustriálne spoločenské zmeny a postmaterializmus. Medzi najpoužívanejšie termíny, ktoré odborníci aplikujú na štúdium krajnej pravice, patria extrémna pravica, krajná pravica, pravícový extrémizmus, radikálna pravica, populistická radikálna pravica, rasistický extrémizmus, antiimigrantské strany, ultranacionalizmus, radikálny pravícový populizmus, ultrapravicový extrémizmus, či neofašizmus a neonacizmus. Niektorí autori namiesto kategorizácie strán do jednej rodiny poukazujú na existenciu viacerých podskupín v rámci jednej straníckej rodiny (Carter 2005).

Základný rozdiel, na ktorý poukazujú autori, je rozlíšenie medzi extrémizmom a radikalizmom. Kým extrémizmus je spojený s antitézou a odmietaním demokracie, radikalizmus spochybňuje základné aspekty liberálnych demokratických pravidiel vládnutia, ale nežiada nevyhnutne výmenu alebo zmenu systému (Eatwell 2000). Termín extrémizmus tak nie je vhodný na pomenovanie týchto politických strán, keďže strany s otvorenými antidemokratickými postojmi sú v demokratických systémoch zakazované. Výskumníci v západnej Európe najčastejšie využívajú pojmy extrémna pravica (e.g. Eatwell 2000; Mudde 2000a; Ignazi 2006; Arzheimer 2009) a radikálna pravica (e.g. Kitschelt 1997; Minkenberg 2002; Norris 2005). Pojem *extrémny* však nie je identický s pojmom *extrémistický* a je často nesprávne zamieňaný, predovšetkým v médiách na zámernú delegitimizáciu skupín, ktoré sú označované za extrémne (Mareš 2003). Viacerí autori však vo svojich prácach operujú s rozličnými pojmami v rámci jedného textu, prípadne neuvedú presnú konceptualizáciu, prostredníctvom ktorej zahrnuli študované prípady v jednotlivých krajinách do nimi vybraného terminologického a ideologického konceptu.

Predovšetkým v prípadoch, keď autori hovoria o antiimigrantských stranách (e.g. van der Brug et al. 2005), definujú tieto subjekty na základe jednej črty, a to na základe protiimigrantského sentimentu. Mudde (1999) však vo svojej práci túto tézu empiricky preskúmal a odmietol s argumentom, že pre tieto strany nie sú negatívne postoje proti imigrantom určujúcim a exkluzívnym faktorom. Väčšina výskumníkov preto definuje ideológiu krajnej pravice na základe kombinácie niekoľkých prvkov, ktorých počet sa u každého autora líši a pohybuje sa v rozsahu od dvoch až po viac než desať prvkov. Eatwell (2000) tvrdí, že štyri charakteristiky sa v literatúre objavujú najviac: nevráživosť k demokracii, rasizmus, podpora silného štátu a nacionalizmus. Ďalší autori pridávajú faktory ako odmietanie multikulturalizmu a imigrácie z mimoeurópskych krajín, či kritiku politických elít (Betz 1994). Mudde (2000a) vo svojej práci, kde analyzoval krajnú (alebo ako ju autor v tom čase identifikoval ako extrémnu) pravi-

cu vo vybraných krajinách západnej Európy, označil štyri ideologické črty krajne pravicových strán – nacionalizmus, xenofóbiu, právo a poriadok a sociálny šovinizmus.

Podľa Muddeho (2000a, 2007) sú všetky krajnepravicové strany v prvom rade nacionalistické a usilujú sa o zhodu štátu a národa, teda o zhodu politickej a kultúrnej jednotky, pričom cieľom nacionalistov je dosiahnutie monokultúrneho štátu. Kľúčovým procesom v dosiahnutí tohto cieľa je vnútorná homogenizácia, ktorá zabezpečuje, že spoločnosť v štáte tvoria len ľudia z „vlastného“ národa. V literatúre je pojem často rozlišovaný na etnický (kultúrny) nacionalizmus a štátny (občiansky alebo teritoriálny) nacionalizmus. Druhou črtou v tomto ponímaní krajnej pravice je xenofóbia. Tá vyjadruje svetonázor strán, podľa ktorého všetko, čo sa vymyká vnímaniu vlastnému národu a zvyklostí, je týmito stranami považované za negatívne a ohrozujúce. Do tohto vnímania pritom spadajú vnútorní (imigranti, menšiny, homosexuáli) aj vonkajší (nadnárodné organizácie) nepriatelia. Ďalší faktor, sociálny šovinizmus, vychádza z preferovaných socioekonomických politík strán, podľa ktorých by štát mal zabezpečiť, že z politík by mali benefitovať predovšetkým (alebo až výhradne) „vlastní ľudia“. Politiky by tak mali byť namierené na ochranu suverenity štátu a blahobyť ľudí, ktorí sú súčasťou ich národa. Štvrtou ideologickou črtou je právo a poriadok, teda viera v silný štát, podľa ktorej by štát mal mať prísny právny systém, ktorého pravidlá by mal dôsledne presadzovať (Mudde 2000a).

V ostatných rokoch autori čoraz častejšie zahŕňajú do konceptu krajnej pravice pojem populizmus. Najtypickejšie tento termín opisuje politiku, ktorá je zameraná výhradne na voliča, pričom snahou je mu ponúknuť to, čo je aktuálne populárne (Eatwell 2000). Betz (1994) vo svojej knihe použil termín radikálna populistická pravica na opísanie strán z konca 80. a začiatku 90. rokov 20. storočia, ktoré „sú radikálne v odmietaní zavedeného sociokultúrneho a spoločensko-politického systému a v obhajovaní úspechov jednotlivcov, voľného trhu a drastickej redukcie úlohy štátu, avšak bez otvoreného spochybňovania legitímnosti demokracie“ (Betz 1994: 4). Mudde (2007) neskôr predstavil podobný termín – populistická radikálna pravica. Strany populistickej radikálnej pravice zdieľajú kombináciu prvkov nativizmu, autoritárstva a populizmu.

Nativizmus v tomto ponímaní predstavuje jadro ideológie tejto stránickej rodiny a kombináciu nacionalizmu (s výnimkou jeho liberálnych foriem) a šovinizmu, zahŕňajúc rasistické a xenofóbne prejavy. Podľa nativistickej predstavy usporiadania spoločnosti by štát mal byť obývaný výlučne členmi domácej skupiny (národa), pričom nedomáce osoby a myšlienky ohrozujú homogénnosť štátu. Autoritárstvo je definované v jednotlivých oblastiach výskumu rôzne, Mudde (2007) ho chápe v zmysle Frankfurtskej školy, ktorá interpretuje autoritárstvo ako náchylnosť ku glorifikovaniu a nekritickosti voči autoritatívnym osobnostiam vlastnej skupiny (in-group) a ku odsudzovaniu osobností cudzích skupín (out-groups) pri uplatňovaní rovnakých morálnych základov. Poslednou črtou je populizmus, ktorý je definovaný ako ideologická vlastnosť a nie politický štýl. V populistickom zmýšľaní je spoločnosť rozdelená na dve homogénne skupiny – „čistý ľud“ a „skorumpované elity“, pričom je vyzdvihovaná dôležitosť názorov „obyčajného človeka“. Hlavnou kritikou konceptu populistickej radikálnej pravice je, že definícia síce môže obsiahnuť krajiny, ktoré Mudde skúmal, no mimo jeho štúdie je koncept menej užitočný, pretože je zamrznutý v čase a priestore (Zaslave 2009).

2.3 Koncept krajnej pravice v strednej a východnej Európe

V prácach autorov, ktorí sa zaoberajú regiónom strednej a východnej Európy, taktiež dochádza ku koncepčným odlišnostiam. Najviac využívaným termínom u autorov z tejto oblasti je pojem krajná pravica (Fiala a Mareš 2000; Mareš 2003; Kopeček 2007; Kupka et al. 2009; Mareš a Vejvodová 2010; Pink a Vojtaj 2010; Smolík 2010), ktorý využívame aj v tejto práci. Krajná pravica v tomto zmysle zahŕňa radikálne (ústavné) aj extrémistické (neústavné) spektrum, pričom politické strany môžu spadať pod radikálne krídlo krajnej pravice, alebo balansovať na hranici neústavnosti. Kupka et al. (2009) zaraďujú medzi krajnú pravicu okrem politických strán aj občianske združenia a subkultúry, ktoré vychádzajú z rovnakých alebo podobných ideologických zdrojov. Medzi hlavné ideologické a najmä mobilizačné témy krajnej pravice patrí nekritický nacionalizmus, vzťahy k národnostným, etnickým a náboženským menšinám, dôraz na kritiku politických elit a dôraz na právo a poriadok, ako i uvedomenie si historických tradícií (Kupka et al. 2009).

Mudde (2005: 249) tvrdí, že krajnepravicové strany v SVE sú v porovnaní s krajnou pravcou v ZE „extrémistickejšie a menej úspešné“. Napriek tomu, že v súvislosti s antiimigrant-skými náladami Mudde (1999) kritizoval „single-issue thesis“, vo svojej inej práci (Mudde 2005) označil strany, organizácie a subkultúry v SVE, ktoré možno zaradiť do krajnej pravice, pod termín rasistický extrémizmus bez jasne stanovenej konceptualizácie. Ten definoval iba ako „organizovanú diskrimináciu alebo násilie proti osobám patriacim k inej národnostnej/etnickej, náboženskej alebo lingvistickej skupine v spoločnosti a/alebo prejavy, ktoré podnecujú alebo prehliadajú takéto správanie“ (Mudde 2005: 162). V ďalšej štúdiu sa Mudde (2000b) snažil vytvoriť typológiu krajnepravicových strán počas 90. rokov v SVE, pričom využil konceptualizáciu extrémnej pravice (a štyroch prevládajúcich znakov), no typológiu strán stanovil vzhľadom na naviazanie na komunistický režim. Rozlišoval tak medzi predkomunistickými, komunistickými a postkomunistickými extrémne pravicovými stranami.

Podľa Minkenberga (2002) však krajná pravica v SVE v 90. rokoch nebola návratnom ani predkomunistického, ani komunistického obdobia, no nebola ani ekvivalentom krajnej pravice v ZE. Tvrdí, že krajnú pravicu v SVE ovplyvnil modernizačný proces a transformácia od autoritárskeho režimu k liberálnej demokracii, čo viedlo k ekonomickej a politickej neistote, pričom tieto podmienky vytvorili pre krajnepravicových aktérov v strednej a východnej Európe možnosti, ktoré strany v západnej Európe nemali. Hoci počas 90. rokov minulého storočia transformačné procesy postkomunistických krajín ovplyvňovali profiláciu a činnosť krajnepravicových strán (z čoho v tom čase pramenilo aj štúdium týchto strán v súvislosti s historickými dedičstvami) a celkový kontext vplýva na ich podobu dodnes, Mudde (2007) tvrdí, že rozdiely v ideológii medzi krajnou pravcou v ZE a v SVE v ostatných rokoch nie sú také veľké, ako sa často predpokladá.

V práci nasledujeme argument, ktorý tvrdí, že súčasné krajnepravicové strany v SVE zdieľajú v jadre ideologické črty pôvodne identifikované na krajnej pravici v západnej Európe, avšak je potrebné vnímať rozdielny kontext, v ktorom strany v SVE vznikali a pôsobia. Z toho dôvodu terminologicky zahŕňame tieto politické subjekty pod pojem krajná pravica, ktorý vyjadruje pri politických stranách ich možné balansovanie na hrane ústavnosti, avšak ideologicky v práci budeme overovať Muddeho (2000a) štvorznačkovú definíciu (nacionalizmus, xenofóbia, sociálny šovinizmus a právo a poriadok), ktorá pôvodne vznikla na štúdiu

strán v ZE. Pre uplatnenie tejto definície a nie znakov, ktoré Mudde (2007) priradil k pojmu populistická radikálna pravica, sme sa rozhodli najmä pre nejednoznačnosť aplikácie pojmu populizmus a kritiku tohto termínu Zaslovom (2009), ktorý tvrdil, že koncept je zamrznutý v čase a priestore.

2.4 Faktory ovplyvňujúce volebné (ne)úspechy krajnej pravice

Vnímané riziko a zvyšujúca sa relevantnosť krajnepravicových strán prispeli ku vzniku konzistentného výskumu, ktorý sa zameriava na štúdium viacerých faktorov a ich kombinácií, ktoré môžu vysvetľovať úspech alebo neúspech týchto strán. Dominantný pohľad na krajne pravicové strany dlhý čas predstavovala téza normálnej patológie (normal pathology thesis), ktorá považuje krajnú pravicu za cudziu prevládajúcim hodnotám v súčasných západných demokraciách s limitovanou podporou za „normálnych“ okolností. Podľa Muddeho (2010) je v rámci tejto paradigmy hlavným ťažiskom dopyt po krajnepravicových stranách, ktorý môže byť vysvetlený len niektorou formou modernizačnej teórie. Práce, ktoré sa zaoberali vzostupom krajnepravicových strán v 80. a 90. rokoch 20. storočia, sa tak zvyčajne zameriavali na ekonomické a politické zmeny v západnej Európe. Väčšina existujúcej literatúry sa sústredila na vysvetlenia úspechov a neúspechov krajnej pravice zo strany dopytu, teda na sociodemografické charakteristiky a postoje voličov týchto strán a vplyv socioekonomických zmien na elektorát. Práce sa tak sústredili na vzostup imigrácie, nezamestnanosť, rýchle spoločenské zmeny, nespokojnosť voličov s etablovanými politickými stranami, sociálnu depriváciu atď. (Carter 2005). Štúdium premenných zo strany dopytu je hľadaním ideálnej živnej pôdy krajnepravicových strán, avšak priaznivé podmienky na strane dopytu ešte nemusia vyústiť do prieniku strany do stranického systému (Mudde 2007).

V ostatných rokoch sa v literatúre začala zdôrazňovať dôležitosť premenných zo strany (stranickej) ponuky vo vysvetľovaní výsledkov krajnepravicových strán (Norris 2005; van der Brug et al. 2005; Arzheimer 2009). Faktory zo strany ponuky skúmajú krajnú pravicu ako strategických aktérov, ktorí sa pokúšajú čo najlepšie odpovedať na politické a inštitucionálne prostredie (Carter 2005). Faktory na strane ponuky skúmajú inštitucionálny, strategický a organizačný kontext týchto strán a ako tieto kontexty napomáhajú alebo prekážajú v ich raste. Faktory na strane ponuky sú buď prepojené priamo so stranami (napr. stranická organizácia, charizmatiký líder strany, volebné programy strán), alebo nepriamo ovplyvňujú ich pôsobenie (napr. štruktúry politických príležitostí, postoje etablovaných politických strán, masové médiá).

V práci sa zameriavame na faktor zo strany ponuky – určujeme postoj strany k rómskej menšine, pričom hľadáme súvislosť medzi volebnými výsledkami strany s výskytom rómskych osád v regiónoch a obciach, v ktorých strana získala najvyšší počet hlasov.

3. Metodológia

V príspevku sa zaoberáme predvolebnými témami a volebnými výsledkami Ľudovej strany Naše Slovensko vo voľbách 2006, 2010 a 2012. V nasledujúcej časti predstavíme jednak spôsoby zberu dát, s ktorými v práci pracujeme a spôsoby analýzy, prostredníctvom

ktorých získané dáta skúmame, a jednak stručnú charakteristiku a vývoj ESNS od jej vzniku do súčasnosti.

3.1 Spôsoby zberu dát a analýzy

V práci využívame spôsob zberu dát prostredníctvom oficiálnych dokumentov (volebných programov), stránickej tlače a vyjadrení uverejnených na oficiálnej stránke strany na sociálnej sieti Facebook, a využívame tiež dáta Štatistického úradu Slovenskej republiky a dokument Splnomocnenca vlády pre rómske komunity – Atlas rómskych komunít 2004. Tieto dáta následne analyzujeme prostredníctvom tematickej analýzy a analýzy volebných výsledkov strany v komparatívnej perspektíve troch volieb do NR SR. Dáta pre rok 2006 získavame jednak z volebného programu Slovenskej pospolitosti – národnej strany (SP-NS), ktorý strana vydala skôr, než bola rozpustená, a jednak z časopisu Prúty, ktorý vydáva združenie Slovenská pospolitosť. Napriek tomu, že v súčasnosti je obsah časopisu zameraný na pôsobenie združenia, v období pred voľbami 2006 bol časopis úzko prepojený na politickú stranu SP-NS a propagoval jej názory. Prúty skúmame počas troch mesiacov pred voľbami. Dáta pre rok 2010 získavame z volebného programu strany a z príspevkov na oficiálnej stránke ESNS (Naše Slovensko) na sociálnej sieti Facebook, prostredníctvom ktorej strana intenzívne komunikuje so svojimi priaznivcami. Príspevky sledujeme od vzniku stránky v januári 2010 do dňa volieb 12. júna 2010. Dáta pre rok 2012 získavame z volebného programu a z príspevkov na sociálnej sieti, a to od októbra 2011 do dňa volieb 10. marca 2012. Venujeme sa tiež analýze stránickej časopisu Naše Slovensko, ktorý sme skúmali od októbra 2011 do marca 2012.

V prvej časti analýzy určujeme hlavné témy strany v obdobiach pred jednotlivými voľbami prostredníctvom kvalitatívnej tematickej analýzy. Tematická analýza je spôsob kódovania kvalitatívnej informácie a metóda identifikácie vzorov (tém) v rámci skúmaných dát, čo umožňuje výskumníkovi odhaľovať významy textu (Tuckett 2005). Téma je vzorec nájdený v informácii, ktorý v minimálnom rozsahu popisuje a organizuje pozorovania a v maximálnom rozsahu interpretuje aspekty fenoménu (Boyatzis 1998). Témy môžu byť generované induktívne zo surovej informácie alebo deduktívne z teórie a predchádzajúceho výskumu. Induktívna forma tematickej analýzy je založená väčšmi na samotnom obsahu dát, kým deduktívna forma je založená viac na teórii a z celkového pohľadu poskytuje menšiu možnosť bohatšieho popisu analyzovaných dát. V práci budeme využívať induktívny spôsob tematickej analýzy, keď nebudeme pracovať s témami vopred stanovenými z literatúry, ale postupne ich identifikujeme v procese analýzy. Určíme tak, ktoré charakteristické črty u strany v jednotlivých voľbách prevládali a tieto následne aplikujeme na Muddeho (2000a) ideologickú charakteristiku krajnepravicových strán. Zároveň budeme zisťovať, aký postoj v priebehu jednotlivých volieb zaujala strana k rómskej menšine.

V druhej časti sa budeme venovať analýze volebných výsledkov ESNS v parlamentných voľbách 2012, ktoré porovnáme s výsledkami z parlamentných volieb v roku 2006 a 2010. Pracovať budeme s dátami Štatistického úradu Slovenskej republiky – volebnými výsledkami ESNS v jednotlivých voľbách (pričom vo voľbách 2006 používame výsledky SES, na kandidátke ktorej členovia ESNS kandidovali) a dokumentom Splnomocnenca vlády pre rómske komunity – Atlasom rómskych komunít 2004. Do výskumu o stave rómskych komunít zahrnuli celkovo 1 575 miest rôzneho typu, v ktorých žijú komunity vnímané majoritou ako

rómske, pričom rozlišovali, či daná poloha osídlenia je integrovaná (a zároveň či je rozptýlená, alebo koncentrovaná), alebo sa osídlenie nachádza na okraji obce alebo mimo obce. Pod „rómskou osadou“ v práci chápeme osídlenia na okraji obcí (kde obyvatelia žijú koncentrovane na určitom mieste na okraji obce) alebo mimo obcí (osídlenie tvorí zoskupenie obydľí, ktoré sú vzdialené od obce, prípadne sú oddelené bariérou, napríklad cestou, železnicou). Celkovo sme do práce zahrnuli 622 rómskych osád.

V práci najskôr analyzujeme volebné výsledky strany z hľadiska ziskov v jednotlivých krajoch a zistíme vývoj voličskej podpory pre stranu v priebehu parlamentných volieb. V ďalšom kroku vyselektujeme obvody, v ktorých počas jednotlivých volieb získala strana jednoducho najvyššiu a najnižšiu podporu a v rámci nich identifikujeme obce s najvyšším podielom hlasov, pričom tieto obce porovnáme so zoznamom rómskych osád. V poslednom kroku následne vyselektujeme *všetky* obce na území Slovenska, v ktorých strana dosiahla v parlamentných voľbách 2012 viac ako 5 percent hlasov, a tieto obce opäť porovnáme so zoznamom rómskych osád. Takýmto spôsobom získame prienik obcí, v ktorých strana získala najvyšší podiel hlasov vo voľbách 2012 a obcí, v ktorých blízkosti sa nachádza rómska osada.

3.2 Stručný profil strany Ľudová strana Naše Slovensko

Ľudová strana Naše Slovensko oficiálne vznikla vo februári 2010, no jej začiatky siahajú do roku 1995 k vzniku najznámejšej slovenskej organizácie spomedzi krajepravícových hnutí Slovenskej pospolitosti (SP), z ktorej politických ambícií sa neskôr vyprofilovala. SP tvrdí, že „bojuje za to, aby každý Slováčok bol vo svojej vlasti pánom, vážil si svoj národný pôvod a aby mu nikto cudzí doma ani zo zahraničia nerozkazoval“ (Slovenská pospolitosť 2011a). V januári 2005 zaregistrovali členovia SP politickú stranu Slovenská pospolitosť – národná strana (SP-NS), ktorej cieľom malo byť „vybudovať nový Slovenský stavovský štát na národnom, sociálnom a kresťanskom princípe v duchu myšlienok Ľudovíta Velislava Štúra“ (Slovenská pospolitosť 2004).

SP-NS počas svojho pôsobenia organizovala pochody a zhromaždenia, ktoré často končili násilnými stretmi s políciou. V roku 2005 členovia strany manifestovali v štyroch stredoslovenských mestách, pričom vo Zvolene zorganizovali fackový pochod. Tieto aktivity a náplň volebného programu SP-NS vyvrcholili koncom októbra 2005 návrhom Generálneho prokurátora SR na rozpustenie strany a následným rozpustením strany Najvyšším súdom SR 1. marca 2006, po ktorom nasledovala v strane približne ročná vnútorná kríza. Stranu rozpustili na základe rozhodnutia, podľa ktorého program strany podporoval xenofóbne a antisemitské nálady, odmietal režim parlamentnej demokracie a spochybňoval základné občianske a ľudské práva všetkých skupín obyvateľstva označujúc ich za nepriateľov a škodcov slovenského národa a štátu (Najvyšší súd SR 2006). Postupná konsolidácia vyústila v roku 2009 do vytvorenia Ľudovej strany sociálnej solidarity, ktorá vo februári 2010 zmenila názov na ĽSNS. Predsedom strany je Martin Beluský, ktorý je len formálnou figúrou strany, nekandidoval za stranu ani vo voľbách 2012. Lídrom strany je Marian Kotleba. Kotleba v úvodníku prvého čísla časopisu napísal, že ĽSNS je stranou, „ktorá nedá spať nielen agresívnym parazitom, ale ani zlodejom vo vláde či zapredancom v parlamente“ (Naše Slovensko 1, č. 1).

4. Témy ĽSNS v obdobiach pred parlamentnými voľbami

Kým v období pred voľbami 2006 dominovala v strane otázka ochrany národa, vo voľbách 2010 a 2012 sa hlavnými témami, ktoré strana začala aktívne presadzovať, stali kritika rómskej menšiny a kritika vládneho establišmentu a politikov z etablovaných politických strán. Pred voľbami 2006 tak boli pre stranu prioritami obrodzenie národa vystavaného na tradičných hodnotách a jeho pozdvihnutie vo všetkých aspektoch života – osobnom aj politickom, a to výlučne pozdvihnutie národa slovenského. V ďalších voľbách tieto myšlienky poklesli vo významnosti a vo voľbách 2012 ich už naplno vystriedala kritika „nepriateľov“, či už etnických, politických alebo mediálnych. Hoci strana naďalej apelovala na (slovenské) národné čítanie, „záchranu“ národa už nevnímala cez prizmu obrodzenia, ale cez kritiku tých, ktorí podľa nich národu škodia (Tabuľka č. 1).

Volebný „ľudový program“ 2006 strany v úvodnom nadpise píše, že „Cieľom SP-NS je vybudovať nový slovenský stavovský štát na národnom, kresťanskom a sociálnom princípe“ (Volebný program SP-NS 2006). Volebný program 2010 nazvala strana *14 krokov pre budúcnosť Slovenska a našich detí* a volebný program 2012 *Desatoro Ľudovej strany Naše Slovensko na odstránenie následkov zločinov spáchaných politikmi po novembri 1989 a nastolenie sociálnej spravodlivosti*. Kým prvý program predstavila ĽSNS na 16 stranách, ďalšie dva programy predstavovali stručné programové tézy v 10 a 14 bodoch.

Tabuľka č. 1: Prioritné témy strany v obdobiach pred jednotlivými parlamentnými voľbami

	2006	2010	2012
1.	podpora pronárodných myšlienok slovenských historických dejateľov	kritika rómskej menšiny a „parazitov“	kritika rómskej menšiny, „parazitov“ a „cigánskych extrémistov“
2.	obrana slovenského národa vo všetkých aspektoch	kritika vlády a politikov etablovaných strán	kritika vlády a politikov etablovaných strán
3.	velebenie Slovenského štátu a J. Tisa	obrana slovenského národa vo všetkých aspektoch	kritika nadnárodných organizácií (EÚ, NATO, MMF)
4.	kritika vlády a politikov	velebenie Slovenského štátu a J. Tisa	kritika médií
5.	kritika Izraelu a sionistov	vznik domobrany	reforma sociálnej politiky

Zdroj: autorka.

V programe strany z roku 2006 dominuje téma podpory myšlienok slovenských historických dejateľov, akými boli Ľudovít Štúr, Andrej Hlinka alebo Svetozár Hurban Vajanský v boji za národné práva. V pôsobení strany možno nájsť časté odvolávanie sa na osobnosti zo slovenských dejín a neomylnosť ich konania a výrokov, ktoré sú však vyberané selektívne a bez udávania kontextu. Program strany z roku 2006 je výrazne popretkávaný výrokmami jednotlivých politikov, filozofov a spisovateľov, vrátane prezidenta Slovenského štátu Jozefa Tisa a ministra vnútra Slovenského štátu Alexandra Macha. Strana chcela štát „budovať“ na národnom princípe, to znamená, že záujem slovenského národa a slovenského štátu bude najdôležitejším vždy a v každom ohľade“ (Program SP-NS 2006: 4), pričom vyžadovala „v duchu myšlienok Ľudovíta Štúra a Svetozára Hurbana Vajanského bojovať za práva slovenského národa“ (Program SP-NS 2006: 1).

Ďalšími prioritnými témami strany pred voľbami 2006, ktoré výrazne spájali s podporou myšlienok historických osobností, boli obrana slovenského národa vo všetkých aspektoch jeho existencie, velebenie odkazu Jozefa Tisa a Slovenského štátu a pripomínanie výročia jeho vzniku zo 14. marca 1939, vrátane predstavenia vízie stavovského štátu. Práve bod o „stavovskom princípe“ a volaní po stavovskom rozdelení bol rozhodujúci pri rozpustení strany Najvyšším súdom začiatkom roka 2006. Strana sa vyjadrovala o Slovenskej republike, ktorá vznikla 1. januára 1993, ako o Slovenskom štáte, čím odkazovala na zriadenie z obdobia druhej svetovej vojny.

Medzi ďalšie dominantné témy strany v období pred voľbami 2006 patrili kritika vlády a politikov z etablovaných politických strán a kritika politiky Izraelu, „sionistických myšlienok“ (Program SP-NS 2006: 5) a „svetovej sionistickej lobby“ (Program SP-NS 2006: 7). O politikoch strana tvrdila, že „politické strany sa v súčasnosti stali prostriedkom na rozdrobenie slovenského národa a rozvrátenie slovenského štátu“ (Program SP-NS 2006: 3). V časopise Prúty (č. 17: 13) strana krátko pred voľbami napísala, že „súčasná vládna politika je v príkrom rozpore so štúrovskými ideálmi, ako politický systém parlamentnej demokracie neslúži národu, ale záujmom politikov a ich mecenášov bažiacich po materiálnych statkoch“. V menšej miere sa v tomto období venovali tiež kritike maďarskej menšiny a Maďarov, kritike médií, homosexuálov a podpore „tradičnej rodiny“, a kritike rómskej menšiny.

Téma potreby ochrany národa pred nepriateľmi, či už vnútornými (médiá, homosexuáli, Rómovia) alebo vonkajšími (nadanárodné organizácie) sa nesie aj ďalšími témami. Pre stranu išlo o zlepšenie kvality života výlučne príslušníkov slovenského národa – jednotlivé kapitoly programu nazvali napríklad „Podporovanie tradičnej slovenskej rodiny“, „Usilovanie sa o hospodársky rozvoj a blahobyt slovenského národa“, „Vrátenie rozkradnutého majetku do rúk slovenského národa“, atď. (Program SP-NS 2006: 7–8).

Vo volebných programoch z rokov 2010 a 2012, ktoré sa obsahovo takmer identicky zhodujú, sa strana zameriavala na hospodárske, ekonomické a sociálne témy, ako i oblasti právneho štátu, obrany, školstva a EÚ, a podobne ako v programe z roku 2006 väčšinu tém prepájala s ochranou národných záujmov Slovákov a ich zabezpečením pred „cudzími vplyvmi“ od menšín i zo zahraničia. Celkovo však týmto témam dominovali ostrá kritika rómskeho etnika a kritika vlády a politikov z etablovaných politických strán.

V oboch programoch strana tvrdila, že odstráni zvyhodňovanie „cigánskych príživníkov pred slušnými ľuďmi. Parazitom nedáme zadarmo vôbec nič – žiadne domy, dávky, ani príspevky“ (Program 2010 a 2012, druhý bod). Strana chcela zároveň upraviť väzenský a trestný systém tak, aby „si každý rozmyslel, či bude radšej poctivo pracovať, alebo kraďnúť, lupiť, znásilňovať či vraždiť“ (Program 2010, štvrtý bod; Program 2012, piaty bod), pretože „teror zo strany cigánskych extrémistov nepoľavil“ (Naše Slovensko 1, č. 3: 3) a „napriek stúpajúcim výdavkom na obranu a bezpečnosť sú cigánski extrémisti čoraz brutálnejší a počet ich obetí sa každý mesiac zvyšuje“ (Naše Slovensko 1, č. 3: 1). Aj z tohto dôvodu chcela strana založiť „domobranu“, aby „slušní ľudia mali možnosť sa aktívne podieľať na ochrane svojich životov, zdravia a majetku“ (program 2010 a 2012, piaty bod). V januári 2011 zaviedla strana pojem „cigánski extrémisti“, a to z dôvodu „dlhodobej neschopnosti štátu zabrániť útokom asociálnej časti cigánskej populácie na životy, zdravie a majetok slušných občanov“ (Slovenská pospolitosť 2011b). Na sociálnej sieti uverejnili členovia strany 6. júna 2010 príspevok so znením, že „asociálni cigánski paraziti zneužívajú záplavy a rabujú majetok bielych obyvateľov“

a 5. januára 2012 príspevok, že „stupňujúci sa teror cigánskych extrémistov, páchaný na slušných ľuďoch, si žiada reakciu“.

Kritizovanie vládnucich a opozičných politikov sa prejavovalo najmä v poukazovaní na ich „neschopnosť akýmkoľvek spôsobom ochrániť slušných ľudí pred útokmi cigánskych extrémistov“ (Naše Slovensko 1, č. 2: 1). Strana tvrdila, že „po svojom zvolení sa politici občanov na nič nepýtajú a reprezentujú len svoje ego a vôľu svojich predvolebných investorov a sponzorov“ (Naše Slovensko 1, č. 2: 4). ĽSNS kritizovala „vládnú neschopnosť“, „predvolebné klamstvá“ etablovaných politických strán i „vládu zločincov“ (Naše Slovensko 1, č. 2: 1–2; Naše Slovensko 2, č. 6: 2). Marian Kotleba v úvodnom článku časopisu Naše Slovensko (2, č. 6), ktoré vyšlo necelý mesiac pred parlamentnými voľbami 2012, kritizoval vládu, opozičné aj mimoparlamentné strany. O strane SMER – Sociálna demokracia (SMER-SD) sa vyjadril ako o arogantných fešákoch, o SNS ako o zapredancoch, ktorí „ponúkajú nové riešenia ako rozkrádať republiku a ničiť slovenskú samostatnosť“, o HZDS ako o „kupliaroch s cigánskymi hlasmi“, o Slovenskej demokratickej a kresťanskej únii – Demokratickej strane (SDKÚ-DS) ako o „modrých inteligentoch“, ktorí „ožobráčili práva zamestnancov“ (Naše Slovensko 2, č. 6: 1).

Vo vyjadreniach strany bolo prítomné silné a časté vyčleňovanie sa na „my a oni“, prípadne „čistý, čestný ľud a necharakterné, skorumpované elity“. Strana sa pritom stavala do pozície ochrancu národa, ktorý prinesie obyčajným ľuďom zmenu k lepšiemu. Vo svojom časopise strana tvrdila, že „kým slušní ľudia na Slovensku žijoria, oni si urobili z politiky biznis, berú stámiliónové úplatky a okrádajú nás všetkých“ (Naše Slovensko 2, č. 6: 2).

V období pred voľbami 2012 strana odmietala euroval a národné záujmy stavala „nad diktát z Bruselu“ (Naše Slovensko 1, č. 3: 1), pričom sa zasadzovala za opätovné zavedenie slovenskej koruny. EÚ označovala za koniec tradičnej Európy a každý, kto podporuje EÚ, ktorá „evidentne smeruje k vytvoreniu superštátu, sa stáva vlastizradcom, pretože pracuje proti zvrchovanosti a suverenite vlastnej republiky, proti slobode a nezávislosti svojho národa“ (Naše Slovensko 1, č. 2: 3). Strana zároveň tvrdila, že EÚ je so svojou „byrokraciou a nadnárodným diktátom pre Slovensko väčšou hrozbou ako maďarský šovinizmus“ (Naše Slovensko 1, č. 2: 3). ĽSNS sa tiež kriticky stavala k NATO, ktoré označovala za teroristickú organizáciu (Program 2012, bod 9) a vláda Ivety Radičovej podľa nich „opäť uprednostnila nadnárodný diktát MMF nad záujmami občanov“ (Naše Slovensko 2, č. 5: 3). Novinárov strana označovala za mediálne prostitútky, ktoré sa zapredávali za peniaze svojim objednávateľom. Na sociálnej sieti napríklad 10. marca 2012 uverejnili príspevok, v ktorom sa pýtali, „podpálili hrad deti opitých cigánov, ktorí dostali peniaze za volebné hlasy? Informovali o tejto tragédii mediálne prostitútky s časovým odstupom, aby sa nevzbudzovali vášne počas volieb?“. V sociálnej politike chcela strana stavať na „princípe zásluhovosti“ a odstránení zvýhodňovania „príživníkov“ a všetkým chcela umožniť pracovať – nezamestnaných zapojiť aj do prác, ktoré „doteraz predražene vykonávali súkromné firmy“ a dôchodkový vek stanoviť na 60 rokov (program 2012, bod 4).

Počas obdobia pred všetkými voľbami, ktorých sa strana zúčastnila, a najvýraznejšie pred parlamentnými voľbami 2012, prevládala *kritika* nad prinášaním návrhov, teda kritika bez navrhovania konkrétnych spôsobov riešení. Ak strana ponúkla konkrétny cieľ, vo väčšine prípadov neponúkla riešenie a kritika predstavovala heslovité označenie problému nepodložené ďalšími opatreniami. Ak aj strana nejaký postup navrhla, nepredstavila, ako by sa dal

efektívne zaviesť do praxe. V programe 2010 napríklad strana tvrdila, že „Obnovíme potravinovú a energetickú sebestačnosť Slovenska bez ohľadu na názor Európskej únie“ (bod 10), a v programe 2012 sa vyslovili, že „zabráňime cudzincom skupovať slovenskú pôdu“ (bod 7), a to bez ďalšieho vysvetlenia problému, alebo špecifikácie ďalšieho postupu. V programoch a vyhláseniach strany prevládalo negatívne poukazovanie na témy a kritizovanie súčasného stavu.

V predvolebných témach ĽSNS možno identifikovať kombináciu všetkých prvkov, ktoré podľa Muddeho (2000a) charakterizujú krajnepravicové strany: nacionalizmus, xenofóbia, právo a poriadok, sociálny šovinizmus. Nacionalizmus sa výrazne prejavil v takmer všetkých oblastiach, o ktorých strana hovorila. ĽSNS stotožňuje štát s národom – v prípade, keď hovorili o suverenite republiky, zároveň dodali „nezávislosť svojho národa“ (napr. Naše Slovensko 1, č. 2: 3). Strana tiež výrazne kritizuje vnútorných (menšiny, homosexuálov) aj vonkajších (EÚ, MMF, NATO) nepriateľov štátu a zároveň hovorí o potrebe ochrany Slovákov a vyzdvihovaní národného cítania. Xenofóbia sa u ĽSNS prejavuje odporom ku rómskej menšine – v silnej kampani proti Rómom a proti „príživníkom“, medzi ktorých strana oficiálne radí akýchkoľvek „asociálov“, no v prejavoch ich stotožňuje s „cigánskymi extrémistami“ a „cigánskymi parazitmi“. Prvok právo a poriadok sa u strany prejavuje najmä v požiadavke silného národného štátu a vytvorenia domobrany, a zvlášť aj v potrebe donútenia politikov niest' zodpovednosť za svoje rozhodnutia. Posledný prvok, sociálny šovinizmus, je prítomný v preferovaní „našich“ a nie „cudzích“ a v nahliadaní na sociálnu politiku, v rámci ktorej chce strana zamerať sociálnu politiku na „slušných Slovákov“ a nie „parazitujúce obyvateľstvo“.

5. Výsledky ĽSNS vo voľbách do Národnej rady SR

Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) sa jednotlivito konali 17. júna 2006, 12. júna 2010 a 10. marca 2012. V parlamentných voľbách 2006 kandidovali členovia súčasnej ĽSNS po rozpustení SP-NS na spoločnej kandidátnej listine Slovenskej ľudovej strany¹ (SES), pričom získali 0,16 percenta hlasov (3 815 hlasov). V nasledujúcich voľbách, keď už ĽSNS nasadila vlastnú kandidátku, získali členovia strany vo voľbách 2010 1,33 percenta (33 724 hlasov) a vo voľbách 2012 1,58 percenta hlasov (40 460 hlasov). Akonáhle členovia strany vstúpili v roku 2012 do volieb na vlastnej kandidátke, volebný výsledok strany výrazne stúpol. Pri porovnaní ostatných dvoch volieb (2010 a 2012), medzi ktorými ubehli necelé dva roky, stúpol počet voličov strany o 6 736 hlasov. ĽSNS bola *jedinou* mimoparlamentnou stranou, ktorej volebný zisk vo voľbách 2012 oproti predchádzajúcim voľbám stúpol.

Výrazný rozdiel možno sledovať v regionálnej podpore strany (Tabuľka č. 2). Kým vo voľbách 2006 získala strana najvyššiu podporu v Trnavskom, Banskobystrickom a Bratislavskom kraji a najnižšiu v Prešovskom a Košickom kraji, vo voľbách 2010 a 2012 sa podpora v jednotlivých regiónoch obrátila – najvyššiu podporu získala strana v Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji a najnižšiu v Bratislavskom, Trnavskom a Žilinskom kraji. Vysvetliť to možno organizačným zložením, aktivitami strany a témami, ktoré strana v danom období presadzovala. Kým pred voľbami 2006 apelovali členovia strany národnými otázkami a presadzovali sa skôr na lokálnej úrovni a v miestach, kde pôsobili najvyšší členovia strany,

vo voľbách 2010 a 2012 sa zamerali najväčšmi na kritiku rómskej menšiny a etablovaných politických strán a rôznymi stretnutiami a akciami pôsobili v oblastiach, kde sú vzťahy majoritného obyvateľstva a rómskej menšiny vnímané ako problematické.

Tabuľka č. 2: Volebné výsledky ĽSNS v parlamentných voľbách 2010 a 2012

Kraj	2006*	2010	2012
Bratislavský kraj	0,21	0,64	0,96
Trnavský kraj	0,22	0,89	1,39
Trenčiansky kraj	0,17	1,09	1,28
Nitriansky kraj	0,11	1,03	1,28
Žilinský kraj	0,15	0,93	1,15
Banskobystrický kraj	0,22	2,18	2,61
Prešovský kraj	0,11	2,08	2,22
Košický kraj	0,11	1,79	1,80
Spolu	0,16	1,33	1,58

*ĽSNS kandidovala na spoločnej kandidátke so Slovenskou ľudovou stranou (SĽS).

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Vo voľbách 2006 tak strana získala najvyšší podiel hlasov v krajoch, v ktorých pôsobili najvýznamnejší predstavitelia strany na spoločnej kandidátke. Napríklad, líder SĽS Jozef Sásik, ktorý bol jednotkou na kandidátke a líder ĽSNS Marian Kotleba, ktorý bol v tom čase dvojka na kandidátke, pochádzajú z Banskej Bystrice, bývalý líder (2007–2011) Slovenskej pospolitosti Ivan Sýkora so šestkou na kandidátke pôsobil v tom čase v Bratislave.

V ďalších voľbách 2010 a 2012 nasadila strana (už ako ĽSNS) samostatnú kandidátku a ako sme ukázali v tematickej analýze predvolebných tém, začala svoj program orientovať na ostrú kritiku pomerov v krajine – na jednej strane to bola kritika konania etablovaných politických strán a vládnych predstaviteľov a ich politik namierených proti „slušným Slovákom“ a na druhej strane ostrá kritika „parazitovania“ rómskeho obyvateľstva a „cigánskeho extrémizmu a teror“ (Naše Slovensko 2011). S heslom „Za slušných ľudí, proti parazitom!“ (napr. Propagačný materiál ĽSNS na Facebooku, voľby 2010) tak vystavali väčšinu svojho predvolebného programu.

Pri porovnaní volebných výsledkov strany v rokoch 2010 a 2012 v jednotlivých krajoch s počtom rómskych osád, ktoré sú evidované na územiach týchto krajo, môžeme sledovať, že najvyšší podiel hlasov získala ĽSNS v oboch voľbách v tých oblastiach, ktoré majú najvyšší počet rómskych osád, a to v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji (Tabuľka č. 3). Najnižšiu podporu získala strana v oblastiach s nízkym počtom osád, a to v Bratislavskom, Trenčianskom a Trnavskom kraji, v ktorých zároveň lokálny apel lídrov na voličov (tak ako sa to javilo vo voľbách 2006) už nebol dostatočne motivujúcim prvkom, a v Žilinskom kraji, v ktorom existuje predpoklad, že nacionálne témy priťahovali najviac voličov Slovenskej národnej strany.

Tabuľka č. 3: Počet rómskych osád v samosprávnych krajoch SR v roku 2004

Kraj	Počet	Kraj	Počet
Bratislavský kraj	11	Žilinský kraj	10
Trnavský kraj	26	Banskobystrický kraj	118
Trenčiansky kraj	7	Prešovský kraj	216
Nitriansky kraj	18	Košický kraj	216

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity.

Z analýzy volebných výsledkov strany v rámci jednotlivých krajov sme zistili, že ĽSNS získala vo voľbách 2006 najviac hlasov v krajoch, v ktorých pôsobili v danom období lídri strany a vo voľbách 2010 a 2012 v krajoch, v ktorých sa nachádza najviac rómskych osád na Slovensku. Pri pohľade na podporu strany v jednotlivých obvodoch (Tabuľka č. 4), v ktorých strana získala najvyšší a najnižší podiel hlasov, možno tieto zistenia ďalej rozvíjať.

Najnižší podiel hlasov vo všetkých troch voľbách, ktorých sa členovia strany zúčastnili, získala ĽSNS v obvodoch Dunajská Streda, Štúrovo a Komárno. V daných obvodoch veľkú časť obyvateľstva tvoria obyvatelia s maďarskou národnosťou. Najvyšší podiel hlasov naopak, pri porovnaní volieb 2006 s voľbami 2010 a 2012, strana získala v rozdielnych obvodoch, pričom platil takmer rovnaký vzorec ako pri výsledkoch v jednotlivých krajoch.

Tabuľka č. 4: Najvyššia a najnižšia podpora ĽSNS v obvodoch počas parlamentných volieb

Poradie	Obvod	2006	Obvod	2010	Obvod	2012
1.	Piešťany	0,34	Kežmarok	4,99	Kežmarok	5,86
2.	Banská Bystrica	0,32	Spišská Nová Ves	4,43	Brezno	5,75
3.	Trnava	0,31	Stará Ľubovňa	4,18	Spišská Nová Ves	3,88
4.	Senica/Žiar nad Hronom	0,30	Brezno	3,61	Stará Ľubovňa	3,59
5.	Pezinok	0,28	Rožňava	2,84	Poprad	3,12
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
46.	Stropkov	0,07	Bratislava	0,59	Stropkov	0,71
47.	Humenné	0,06	Senec	0,52	Svidník	0,63
48.	Štúrovo	0,04	Komárno	0,18	Komárno	0,26
49.	Komárno	0,03	Štúrovo	0,16	Štúrovo	0,15
50.	Dunajská Streda	0,01	Dunajská Streda	0,10	Dunajská Streda	0,12

Zdroj: Štatistický úrad SR.

ĽSNS získala vo voľbách 2006 najviac hlasov v obvode Piešťany a Banská Bystrica. V Piešťanoch aj v Banskej Bystrici pôsobí viacero predstaviteľov strany, v novembri 2010 napríklad kandidoval vo voľbách do orgánov samosprávy obcí na Slovensku na post primátora Piešťan člen ĽSNS Marcel Urban, ktorý sa zároveň v roku 2011 postavil na čelo

Slovenskej pospolitosti ako líder („Vodca“) združenia. Ako sme už spomínali, v Banskej Bystrici pôsobí líder ĽSNS Marian Kotleba, ktorý vo voľbách do samosprávnych krajov na Slovensku v novembri 2009 kandidoval na post predsedu VÚC Banskobystrického kraja a získal 10,03 percent hlasov (Štatistický úrad 2009). Vo voľbách 2010 a 2012 volili stranu najviac v obvodoch Kežmarok, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa a Brezno, ktoré patria do krajov s najvyšším počtom rómskych osád. V ďalšej časti práce sme preto identifikovali obce s najvyšším podielom hlasov v tých obvodoch, v ktorých strana dosiahla vo voľbách 2012 percentuálne najviac hlasov a zistili sme, aký zisk dosiahla strana v týchto obciach v dvoch predchádzajúcich voľbách.

Obce s najvyšším percentuálnym podielom hlasov v obvodoch, v ktorých ĽSNS získala vo voľbách 2012 najväčšiu podporu voličov (Tabuľka č. 5), sme porovnali so zoznamom rómskych osád vytvoreným Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Zistili sme, že na území všetkých daných obcí alebo v ich tesnej blízkosti sa nachádza rómska osada. V týchto obciach pritom môžeme sledovať rapidný nárast hlasov.

Pri porovnaní volieb 2006 a 2010 vidieť vysoký nárast hlasov najmä v obvode Stará Ľubovňa. V tomto obvode stúpol v susedných obciach Nižné Ružbachy a Podolínec volebný zisk ĽSNS z takmer nulového výsledku na približne 20 percent. V roku 2010 mal splnomocnenec vlády pre rómske komunity navštíviť obec za účelom „prediskutovania problematickej situácie v meste Podolínece a potreby zaviesť dostupné zdravotné služby do neďalekej Lomničky, kde žije asi 2 500 Rómov“ (Úrad splnomocnenca vlády 2010). Vo voľbách 2012 nastúpil na 33. mieste na kandidátnej listine ĽSNS náčelník mestskej polície v Podolínci, ktorý v danom

Tabuľka č. 5: Obce s najvyšším percentuálnym podielom hlasov odovzdaných ĽSNS v obvodoch, v ktorých strana v parlamentných voľbách 2012 získala najvyšší podiel hlasov

Obvod	Obec	2006	2010	2012
Poprad	Studenec	0,43	1,27	6,80
	Mengusovce	0	4,8	6,80
	Liptovská Teplička	0,52	1,56	6,62
Stará Ľubovňa	Kolačkov	0	6,94	9,04
	Nižné Ružbachy	0	18,11	16,77
	Podolínece	0,18	21,69	12,55
Spišská Nová Ves	Hrišovce	0	3,15	13,01
	Richnava	0,58	9,45	10,09
	Kojšov	0,18	4,37	8,81
Brezno	Polomka	0,35	6,74	9,70
	Čierny Balog	0,15	5,26	8,58
	Beňuš	0	2,9	8,49
Kežmarok	Havka	0	4,34	15,78
	Lechnica	0	4,34	16,34
	Majere	0	0	15,00

Zdroj: Štatistický úrad SR.

čase býval v obci Nižné Ružbachy. Hoci priamo v obci Nižné Ružbachy sa rómska osada ne-nachádza, okrem susediaceho Podolíncu a spomínanej Lomničky sa rómska osada vyskytuje aj v tri kilometre vzdalenej obci Vyšné Ružbachy.

V oblastiach, v ktorých reportovali údajné problémy s Rómami, sa uskutočnila aj väčšina predvolebných stretnutí strany. Mesiac pred konaním volieb 2012 sa prívrženci ĽSNS stretli napríklad v Spišskej Starej Vsi, Gelnici, Dobšinej, Žiari nad Hronom, Rožňave či Poprade, pričom v daných oblastiach získala strana oproti celoslovenskému priemeru vysoký podiel hlasov. Krátko pred voľbami, 1. marca 2012, sa uskutočnilo stretnutie strany v Čiernom Balogu v obvode Brezno (Tabuľka č. 5), v ktorom ĽSNS získala 8,58 percenta hlasov, pričom oproti predchádzajúcim voľbám stúpol výsledok strany o 3,32 percenta hlasov a oproti voľbám 2006 o 8,43 percenta hlasov (strana vtedy získala len 0,15 percent). V Čiernom Balogu sa prívrženci strany rovnako stretli aj v októbri 2009, aby protestovali proti „neúnosnej situácii s neprispôsobivou časťou obyvateľstva“ (tvnoviny.sk 2009). Týždeň pred voľbami 2012 uskutočnila ĽSNS míting tiež v spomínanom Podolínci.

Výrazný nárast hlasov pri porovnaní volieb 2010 a 2012 zaznamenala ĽSNS v obvode Kežmarok. V troch obciach (Havka, Lechnica, Majere), v ktorých strana získala v rámci obvodu najvyšší podiel hlasov, stúpol výsledok z nuly a štyroch percent na 15 až 16 percent hlasov. Všetky tri obce majú nízky počet obyvateľov (do 300) a všetky sa nachádzajú v blízkosti do siedmich kilometrov od Spišskej Starej Vsi, v ktorej sa vyskytuje rómska osada a kde týždeň pred voľbami 2012 strana usporiadala predvolebné stretnutie.

Ako sme už spomínali vyššie, vo všetkých týchto obciach, v ktorých strana získala najvyšší percentuálny podiel hlasov (Tabuľka č. 5), sa nachádzajú rómske osady. Hoci nejde o zovšeobecňujúcu analýzu rómskych osídlení (keďže sa nejedná o komplexný výber rómskych osád), sledované rómske osady nezdieľajú rovnaké charakteristiky a líšia sa v polohe, osídlení a čiastočne aj v prístupe k infraštruktúre (podľa informácií z roku 2004). Z hľadiska polohy osídlenia sa osady nachádzajú buď na okrajoch obcí alebo mimo nich, kde ich od obce oddeľuje potok alebo cesta. Väčšina osád má pozemky, na ktorých obydlia stoja, majetkovo vysporiadané alebo aspoň čiastočne vysporiadané. Nevysporiadané pozemky, a teda nelegálne postavené obydlia, má osada v Kolačkove (v okrese Stará Ľubovňa), v ktorej žije približne 230 ľudí v 40 obydlíach a osada v Richnave (v okrese Spišská Nová Ves), v ktorej žije okolo 1 200 ľudí v 180 obydlíach. V ostatných osadách žije od 60 do 500 ľudí, pričom počet obyvateľov pripadajúcich na jedno obydlie vychádza od štyroch (v Liptovskej Tepličke) do 14 obyvateľov (v Polomke). V daných obciach predstavujú obyvatelia rómskych osídlení podiel na celkovom počte obyvateľov od 10 percent v Kojšove do 62 percent v Richnave (Atlas rómskych komunit 2004). Z hľadiska dostupnosti inžinierskych sietí sú všetky osady elektrifikované a prístup k vodovodu a verejné osvetlenie majú všetky osady okrem tej v Richnave. Kanalizáciu naopak majú vybudovanú len v troch osadách, a to v Podolínci, Mengusovciach a Liptovskej Tepličke.

Najhoršie životné podmienky spomedzi týchto osád majú obyvatelia osady v Richnave, ktorá sa nachádza mimo hlavnej obce za cestou, nemá vysporiadané pozemky, nemá vodovod, kanalizáciu, ani verejné osvetlenie, pričom obyvatelia rómskych osídlení tu tvoria približne 60 percent (cca 1 200 ľudí) z celkového počtu obyvateľov obce. Za predpokladu, že samotní Rómovia ĽSNS nevolili, zo zvyšnej nerómskej časti obyvateľstva, ktorá v obci žije, odovzdalo hlas strane Mariana Kotlebu 54 obyvateľov (strana tu získala približne 10 percent hlasov).

Tabuľka č. 6: Počet obcí, v ktorých ĽSNS získala v parlamentných voľbách 2012 viac než 5 percent hlasov

Kraj	Obvod	Počet obcí	Počet hlasov (v%)	Kraj	Obvod	Počet obcí	Počet hlasov (v%)
TT	Piešťany	3	2,37	NR	Nitra	4	1,91
	Trnava	3	2,14		Topoľčany	1	0,95
TN	Nové Mesto nad Váhom	3	1,39	PO	Kežmarok	22	5,86
	Bánovce nad Bebravou	1	1,01		Stará Ľubovňa	7	3,59
ZA	Liptovský Mikuláš	2	2,43		Poprad	9	3,12
	Ružomberok	1	1,48		Vranov nad Topľou	4	2,42
	Martin	1	1,07		Prešov	7	1,81
BB	Brezno	12	5,75		Bardejov	3	1,34
	Banská Bystrica	7	2,99		Humenné	1	0,72
	Rimavská Sobota	18	2,69	KE	Spišská Nová Ves	13	3,88
	Žiar nad Hronom	3	2,45		Rožňava	5	2,62
	Zvolen	3	1,91		Košice-okolie	3	1,64
	Lučenec	2	1,61		Michalovce	1	1,21
	Veľký Krtíš	1	1,11		Košice	1	1,20

TT – Trnavský kraj, TN – Trenčiansky kraj, NR – Nitriansky kraj, ZA – Žilinský kraj, BB – Banskobystrický kraj, PO – Prešovský kraj, KE – Košický kraj.

Zdroj: Štatistický úrad SR.

Z porovnania volebných výsledkov strany a prítomnosti rómskych osád na Slovensku sme zistili, že v obciach (alebo ich blízkosti), v ktorých ĽSNS získala najvyšší podiel hlasov, sa nachádza rómska osada. V ďalšom kroku sme následne vyselekovali *všetky* obce na území Slovenska, v ktorých strana dosiahla v parlamentných voľbách 2012 viac než 5 percent hlasov (Tabuľka č. 6). Celkovo bolo na Slovensku takýchto obcí 139, väčšinou sa jednalo o menšie sídla s počtom obyvateľov do jedného tisíca. Najviac obcí, v ktorých v rámci jedného obvodu získala strana viac ako 5percentný podiel hlasov, sa nachádzalo v Kežmarku (22), Rimavskej Sobote (18), Spišskej Novej Vsi (13), Brezne (12) a Poprade (9). Všetky dané obvody patria do Prešovského, Banskobystrického a Košického kraja, teda do krajov, v rámci ktorých strana získala vo voľbách 2010 a 2012 v porovnaní s ostatnými časťami Slovenska najviac hlasov.

Na východnom Slovensku, v Prešovskom a Košickom kraji, sa vo všetkých obciach alebo v ich blízkosti, v ktorých ĽSNS získala viac než 5 percent hlasov, nachádza rómska osada. V Banskobystrickom kraji sa rómska osada nachádza vo väčšine obcí, kde ĽSNS získala výrazný podiel hlasov. V obvodech Banská Bystrica a Brezno sme identifikovali rómsku osadu v každej obci so ziskom vyšším ako 5 percent (alebo osadu v blízkosti obce), v obvode Rimavská Sobota približne polovicu takýchto obcí, pričom zvyšné obce predstavujú menšie sídla s osídlením od 40 do 600 obyvateľov. V Žilinskom kraji získala strana viac ako 5 percent hlasov v štyroch obciach, pričom v blízkosti jednej z nich sa nachádza rómska osada a zvyšné

obce tvoria menšie sídla s väčšinovým obyvateľstvom slovenskej národnosti (SODB 2011). Rovnaká situácia platí pre Nitriansky kraj – z piatich obcí so ziskom vyšším než 5 percent sme identifikovali jednu obec, v ktorej sa nachádza rómska osada, pričom zvyšné obce predstavujú menšie sídla s väčšinovým obyvateľstvom slovenskej národnosti (SODB 2011). V Trenčianskom kraji sme nezistili v žiadnej obci výskyt rómskej osady, vo všetkých prípadoch však išlo o malé obce, ktoré nemajú viac ako 400 obyvateľov a väčšina obyvateľov je slovenskej národnosti (SODB 2011).

V Trnavskom kraji získala ĽSNS viac než 5 percent vo voľbách 2012 v šiestich obciach, pričom najvyšší podiel získala v obci Madunice, kde jej hlas odovzdalo 8,54 percent voličov. Ďalších päť obcí, v ktorých strana získala vysokú podporu, sa nachádzalo v tesnom susedstve Maduníc. V Maduniciach v auguste 2011 údajne Rómovia napadli dôchodcu, ktorý následkom rozsiahlych poranení zomrel. ĽSNS na základe tejto udalosti zorganizovala v obci veľkú kampaň proti „cigánskym extrémistom“ (Naše Slovensko 2011). Pojem „cigánsky extrémizmus“ vytvorili v strane v roku 2011 z dôvodu „dlhodobej neschopnosti štátu zabrániť útokom asociálnej časti cigánskej populácie na životy, zdravie a majetok slušných občanov“ (Naše Slovensko 2011). Dva týždne po útoku zorganizovala strana verejné zhromaždenie „v Maduniciach, otrasených z brutálneho útoku skupiny mladých cigánskych prisťahovalcov na slovenského dôchodcu“ (Naše Slovensko 2011). Reportáž zo stretnutia (spolu s fotografiami a videozáznamom), na ktorom sa zúčastnili okrem členov ĽSNS aj obyvatelia Maduníc a ktorému podporu vyjadrila aj starostka obce, uverejnilo internetové vydanie regionálneho týždenníka Trnavský hlas (2011). ĽSNS sa o Madunice zaujímala aj ďalej, podľa vlastnej internetovej stránky podali v októbri na krajskej prokuratúre v Trnave nové trestné oznámenie na útočníkov a „žiadosť o preskúmanie postupu policajného vyšetrovateľa“ a pre obyvateľov obce uskutočnili prednášku na tému fyzickej a právnej obrany pred útokmi „agresívnych cigánskych parazitov“ (Naše Slovensko 2011).

6. Záver

V práci sme skúmali témy a volebné výsledky krajnepravavicovej Ľudovej strany Naše Slovensko v parlamentných voľbách 2006, 2010 a 2012 a zisťovali sme, či existuje súvislosť medzi volebnými ziskami strany a výskytom rómskych osád. Predpokladali sme, že v prípade, ak ĽSNS v období pred voľbami problematizovala vzťahy väčšiny a rómskej menšiny a poukazovala na rómsku menšinu ako na zdroj zlej sociálnej situácie majority, vo voľbách mohla získať voličskú podporu práve v oblastiach, ktoré sú z hľadiska majority a minority vnímané ako problematické. Za takéto oblasti sme určili obce, v blízkosti ktorých sa nachádzajú rómske osady. Hlavnými výskumnými otázkami práce boli: 1) či a aké zmeny nastali v priebehu jednotlivých volieb v témach, ktorými strana oslovovala voličov, 2) aký postoj v daných obdobiach zaujala strana k rómskej menšine a 3) akým spôsobom ovplyvnila adaptácia predvolebných tém volebné výsledky strany? Práca tak zisťuje meniacu sa pozíciu strany k Rómom v kontexte troch predvolebných období a analyzuje volebné výsledky strany predovšetkým v súvislosti s prítomnosťou rómskych osád v oblastiach, v ktorých strana získala významný podiel hlasov. Túto hranicu sme v práci stanovili na päť percent hlasov, čo je na Slovensku spodná hranica na vstup strany do Národnej rady SR.

Zistili sme, že ĽSNS bola tematicky do roku 2010 nesystematicky rozptýlená na viacero oblastí a svoju pozornosť zameriavala na viacero „nepriateľov“, či už to boli Maďari, homosexuáli, sionisti, liberáli, Američania, Rómovia alebo etablované politické strany a z tém u strany výrazne prevládali národné otázky a potreba povznesenia ducha slovenského národa. Od roku 2010 adaptovala strana svoju agendu na ostrú kritiku rómskej menšiny a politických strán a začala sa prezentovať ako jediný politický subjekt, ktorý v danej oblasti aktívne a efektívne koná.

Kým pred voľbami 2006 v strane dominovali predovšetkým témy súvisiace s obranou národa a myšlienkami spojenými s domnelými proslovenskými a proslovanskými ideami a odkazmi na minulosť, v ďalších voľbách sa táto téma dostala do úzadia. Hoci idey národnej obrody a nasledovania odkazov historických osobností, ktoré sa mali zaslúžiť o povznesenie ducha Slovákov, nevymizli, vo voľbách 2010 a 2012 ĽSNS predovšetkým kritizovala rómsku menšinu a konanie vládnej moci, etablovaných strán a politikov. Zameriavala sa tiež na sociálnu politiku, ktorá by však v ich ponímaní mala byť zameraná na „slušných Slovákov“ a nie „parazitujúce obyvateľstvo“. Nacionalistické prvky politiky ĽSNS sa v období od roku 2010 ukazujú najmä na zvyrazňovaní „slovenskosti“ a v odmietaní „cudzieho“, vrátane EÚ a „príživníkov“, ktorí škodia Slovákom. V predvolebných témach ĽSNS v jednotlivých obdobiach možno identifikovať s rôznou intenzitou kombináciu všetkých prvkov, ktoré podľa Muddeho (2000a) charakterizujú krajnepravicové strany, a to nacionalizmus, xenofóbia, právo a poriadok, a sociálny šovinizmus.

Organizácia, aktivity a témy presadzované stranou v jednotlivých obdobiach sa výrazne odrazili na výsledkoch strany vo všetkých parlamentných voľbách, ktorých sa členovia strany zúčastnili. Pred voľbami 2006 apelovala strana národnými otázkami a presadzovala sa skôr na lokálnej úrovni a v miestach, kde pôsobili hlavní predstavitelia strany, pričom najvyšší podiel hlasov získala práve v oblastiach, v ktorých pôsobili jej najvýznamnejší členovia. Vo voľbách 2010 a 2012 sa strana zamerala najväčšmi na kritiku rómskej menšiny a etablovaných politických strán a rôznymi stretnutiami a akciami pôsobila v oblastiach, kde sú vzťahy majority a rómskej menšiny vnímané ako problematické, pričom strane volebný zisk stúpol. Tvrdíme, že táto aktívna kritika sa odrazila na volebnom výsledku strany vo voľbách 2010 aj 2012, kedy strana získala najviac hlasov v krajoch s najvyšším počtom rómskych osád. Zároveň sme zistili, že rómska osada sa nachádza v každej obci alebo jej tesnej blízkosti na východnom Slovensku a vo väčšine obcí na strednom a západnom Slovensku, v ktorých strana vo voľbách 2012 získala viac než 5 percent hlasov. V Trnavskom kraji strana dosiahla najvyšší volebný výsledok v obci Madunice a v jej piatich susediacich obciach, kde strana zorganizovala protirómsku kampaň po tom, čo traja Rómovia mali zbiť dôchodcu, ktorý následkom útoku zomrel.

Netvrdíme, že prítomnosť rómskej osady automaticky podmieňuje vysoký volebný zisk strany, keďže strana nezískala viac než päť percent hlasov v každej obci na Slovensku, kde sa nachádza rómska osada. Výsledky však ukazujú, že protirómska agenda a poukazovanie na „terrorizovanie slušných Slovákov“ (Naše Slovensko č. 2: 3), ktoré strana začala uplatňovať pred voľbami 2010, sa premietli v následných volebných výsledkoch strany a boli účinné v oblastiach, kde sú vzťahy majoritného obyvateľstva a rómskej menšiny vnímané ako problematické. Navyše sa táto agenda strany javí ako efektívna, keď sa ĽSNS po voľbách 2012 stala *je-dinou* mimoparlamentnou stranou, ktorej volebný zisk oproti predchádzajúcim voľbám stúpol.

Podľa volebných výsledkov ĽSNS získava výraznú podporu od voličov, ktorí žijú v blízkosti rómskych osád, prípadne v oblastiach, kde sa prejavili skutočné alebo vnímané problémy s rómskymi obyvateľmi. Možno tak predpokladať, že od roku 2010 strana získava podporu najmä od voličov, ktorí zdieľajú negatívne postoje voči rómskej menšine.

Poznámka:

1. Líder ĽSNS Marian Kotleba kandidoval na kandidátke SĽS ako druhý v poradí.

Použité zdroje:

- Arzheimer, Kai. 2009. „Contextual factors and the Extreme Right Vote in Western Europe, 1980–2002.“ *American Journal of Political Science* 53, č. 2, 259–275.
- Bastl, Martin et al. 2011. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Grada Publishing.
- Betz, Hans-Georg. 1994. *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. New York: St. Martin's Press.
- Boyatzis, Richard. E. 1998. *Thematic analysis: coding as a process for transforming qualitative information*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Bustikova, Lenka. 2012. „Ethnic Parties, Minority Accommodation and Radical Right Voting: Evidence from Slovakia.“ Paper prepared for the *American Political Science Association Annual Meeting*. New Orleans, LA.
- Bustikova, Lenka a Kitschelt, Herbert. 2009. „The radical right in post-communist Europe. Comparative perspectives on legacies and party competition.“ *Communist and Post-Communist Studies* 42, č. 4, 459–483.
- Carter, Elisabeth. 2005. *The Extreme Right in Western Europe: Success Or Failure?* Manchester University Press.
- Clark, Terry. 2002. *Beyond post-communist studies: Political Science and the new democracies of Europe*. Armonk: M. E. Sharpe.
- de Lange, Sarah a Guerra, Simona. 2009. „The League of Polish Families between East and West, past and present.“ *Communist and Post-Communist Studies* 42, č. 4, 527–549.
- Eatwell, Roger. 2000. „The Rebirth of the „Extreme right“ in Western Europe?“ *Parliamentary Affairs* 53, č. 3, 407–425.
- Fiala, Petr a Mareš, Miroslav. 2000. „Současná evropská krajní pravice.“ *Mezinárodní politika* 24, č. 6, 14–16.
- Frusetta, James a Glont, Anca. 2009. „Interwar fascism and the post-1989 radical right: Ideology, opportunism and historical legacy in Bulgaria and Romania.“ *Communist and Post-Communist Studies* 42, č. 4, 551–571.
- Halasz, Katalin. 2009. „The Rise of the Radical Right in Europe and the Case of Hungary: ‘Gypsy crime’ defines national identity?“ *Development* 52, č. 4, 490–494.
- Charvát, Jan. 2007. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Portál: Praha.
- Ignazi, Piero. 2006. *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford University Press.
- Kitschelt, Herbert. 1997. *The radical right in Western Europe: a comparative analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kopeček, Lubomír. 2007. „The Far Right in Europe.“ *Středoevropské politické studie* 9, č. 4, 280–293.
- Kotleba, Marian. 2012. *Kotleba – ak dnes nespravíme nápravu*. Prejav prednesený dňa 17. 3. 2012 na pochode organizovanom Ľudovou stranou Naše Slovensko v obci Krásnohorské Podhradie (<http://www.youtube.com/watch?v=BC9ieWNkEpY>).

- Kupka, Petr et al. 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Ludová strana Naše Slovensko. 2011. *Naše Slovensko* 1, č. 1 (<http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko092011.pdf>).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2011. *Naše Slovensko* 1, č. 2 (<http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko102011.pdf>).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2011. *Naše Slovensko* 1, č. 3 (<http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko112011.pdf>).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2011. *Naše Slovensko* 1, č. 4 (<http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko122011.pdf>).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2012. *Naše Slovensko* 2, č. 5 (<http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko012012.pdf>).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2012. *Naše Slovensko* 2, č. 6 (http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko_februar2013.pdf).
- Ludová strana Naše Slovensko. 2012. *Naše Slovensko* 2, č. 7 (http://naseslovensko.net/casopis/naseslovensko_marec2013.pdf).
- Mareš, Miroslav. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister & Principal.
- Mareš, Miroslav. 2008. „Extremist parties in East Central Europe during post-communist transformation process.“ Conference Paper, an international conference *Democracy and Extremism*, Georgia State University, Atlanta.
- Mareš, Miroslav a Vejvodová, Petra. 2010. „Transnacionální vztahy české nacionalistické krajní pravice.“ In: *Politický extremismus a terorismus jako ohrožení vnitřní bezpečnosti státu*. Ed. Ivo Svoboda. Brno: Univerzita obrany, 120–137.
- Mikušovič, Dušan. 2007. „Slovenská pospolitost' včera a dnes.“ *Rexter* 5, č. 1, 1–52.
- Minkenberg, Michael. 2002. „The Radical Right in Postsocialist Central and Eastern Europe: Comparative Observations and Interpretations.“ *East European Politics and Societies* 16, č. 2, 335–362.
- Minkenberg, Michael. 2009. „Leninist beneficiaries? Pre-1989 legacies and the radical right in post-1989 Central and Eastern Europe. Some introductory observations.“ *Communist and Post-Communist Studies* 42, č. 4, 445–458.
- Mudde, Cas. 1999. „The single-issue party thesis: extreme-right parties and the immigration issue.“ *West European Politics* 22, č. 3, 182–197.
- Mudde, Cas. 2000a. *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press.
- Mudde, Cas. 2000b. „Extreme-right parties in Eastern Europe.“ *Patterns of Prejudice*, 34, č. 1, 5–27.
- Mudde, Cas. 2005. *Racist Extremism in Central and Eastern Europe*. Routledge.
- Mudde, Cas. 2007. *Populist Radical Right Parties in Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Najvyšší súd SR. 2006. *Rozhodnutie Najvyššieho súdu č. k. 3SŽ/79/2005-54 zo dňa 1. 3. 2006*.
- Naše Slovensko. 2011. *Internetová stránka politickej strany Ludová strana Naše Slovensko* (<http://naseslovensko.net/>).
- Naše Slovensko. *Stránka politickej strany Ludová strana Naše Slovensko na sociálnej sieti Facebook* (<http://www.facebook.com/pages/Na%C5%A1e-Slovensko/259879027298?fref=ts>).
- Norris, Pippa. 2005. *Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market*. New York: Cambridge University Press.
- Pink, Michal a Vojtaj, Jaromír. 2010. „Ústup krajní pravice na Slovensku – postupná marginalizace SNS?“ *Rexter* 8, č. 2, 75–90.
- Propagačný materiál ESNS na Facebooku, voľby 2010. *Naše Slovensko*, 13. 4. 2010 (<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=383192137298&set=pb.259879027298.-2207520000.1370893294.&type=3&theater>).
- Ramet, Sabrina, ed. 1999. *The Radical Right in Central and Eastern Europe Since 1989*. Penn State University Press.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov (SODB). 2011. *Obyvateľstvo trvalo bývajúce v okresoch SR podľa národnosti* (<http://www.scitanie2011.sk/wp-content/uploads/OKTab.-7.pdf>).

- Slovenská Pospolitosť. 2006. *Prúty* 10, č. 16 (<http://www.pospolitosť.org/SP/tlacoviny/pruty/pruty-16.pdf>).
- Slovenská Pospolitosť. 2006. *Prúty* 10, č. 17 (<http://www.pospolitosť.org/SP/tlacoviny/pruty/pruty-17.pdf>).
- Slovenská Pospolitosť. 2006. *Prúty* 10, č. 18 (<http://www.pospolitosť.org/SP/tlacoviny/pruty/pruty-18.pdf>).
- Slovenská Pospolitosť. 2004. *Prejav Vódcu Slovenskej pospolitosti počas spomienky na L. Štúra*, Modra, 17. 10. 2004 (<http://www.pospolitosť.org/SP/nasa%20cinnost/akc04/prejavmodra.html>).
- Slovenská pospolitosť. 2011a. *O nás* (<http://www.pospolitosť.org/SP/onas.html>).
- Slovenská Pospolitosť. 2011b. *Zavádzame pojem „cigánski extrémisti“* (<http://pospolitost.wordpress.com/2011/01/19/zavadzame-pojem-ciganski-extremisti/>).
- Slovenský archív sociálnych dát (SASD). 2008. *Rovnosť a menšiny na Slovensku 2008* (http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2008005).
- Slovenský archív sociálnych dát (SASD). 2010. *Voličské správanie na Slovensku, CSES Slovensko 2010* (http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2010002).
- Smolík, Josef. 2009. „Mobilizační témata současné krajní pravice v ČR.“ In: *Budoucnost a sociální patologie. Nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?* Ed. Kazimír Večerka. Praha: MČSS, 215–222.
- Smolík, Josef. 2010. „Slovenská neparlamentní krajní pravice: politické organizace a strategie.“ *Politologická revue* 16, č. 1, 29–52.
- Štatistický úrad SR. *Parlamentné voľby* (<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4490>).
- Štatistický úrad SR. 2009. *Voľby do orgánov samosprávnych krajov 2009* (<http://app.statistics.sk/vuc2009/>).
- Trnavský hlas. 2011. *VIDEO: Kotlebovci v Maduniciach. Bolo horúco nielen zo slnka* (<http://www.trnavskyhlas.sk/c/3137-video-kotlebovci-v-maduniciach-bolo-horucu-nielen-zo-slnka.htm>).
- Tuckett, Anthony G. 2005. „Applying Thematic Analysis Theory to Practice: A researcher’s experience.“ *Contemporary Nurse* 19, č. 1–2, 75–87.
- tvnoviny.sk. 2009. *Kotlebovci protestovali v hustom daždi*. tvnoviny.sk, 10. 10. 2009 (<http://tvnoviny.sk/spravy/regiony/kotlebovci-protestovali-v-hustom-dazdi.html>).
- Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity. 2004. *Atlas rómskych komunit 2004* (<http://romovia.vlada.gov.sk/3553/atlas-romskych-komunit-2004.php>).
- Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity. 2010. *Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity navštívi Podolíne a Spišské Tomášovce* (<http://romovia.vlada.gov.sk/21176/splnomocnenec-vlady-sr-pre-romske-komunity-navstivi-podolinec-a-spisske-tomasovce.php>).
- van der Brug et al. 2005. „Why some anti-immigrant parties fail and others succeed: A two-step model of aggregate electoral support.“ *Comparative Political Studies* 38, č. 5, 537–573.
- Volebný program ĽSNS 2010. *14 krokov pre budúcnosť Slovenska a našich detí* (<http://www.naseslovensko.org/dokumenty/14bodov.pdf>).
- Volebný program ESNS 2012. *Desatoro Ludovej strany Naše Slovensko na odstránenie následkov zločinov spáchaných politikmi po novembri 1989 a nastolenie sociálnej spravodlivosti* (http://www.naseslovensko.org/dokumenty/Desatoro_LSNS_2012.pdf).
- von Beyme, Klaus. 1988. *Right Wing Extremism in Western Europe*. London: Frank Cass.
- Zaslove, Andrej. 2009. „The Populist Radical Right: Ideology, Party Families and Core Principles.“ *Political Science Review* 7, č. 3, 309–318.